



SARKOFAG S PRIKAZOM HIPOLITA I FEDRE IZ SALONE, IV. st. Split, Arheološki muzej

kamenoloma na Prokonosu. Najvrjedniji je primjerak sarkofag tzv. Dobroga pastira iz Salone s poč. IV. st.

Za izradu srednjovj. sarkofaga gotovo u pravilu upotrebljavani su rim. s kojih je otučen ukras ili je ranokršć. motiv ukomponiran u nov ukras.

Ranosrednjovj. sarkofazi nađeni u Istri slijede ranokršć. ikonografsku shemu ravenkih radionica (motiv golubice koja prihvaća križ, tabula ansata i dva lat. križa, strigile i edikule). Sličnu simboliku i ikonografiju imaju i sarkofazi VII. st., a u VIII. st. javlja se palmata s lukovima u nizu. Istodobni su sarkofazi isključivo s natpisom kao onaj iz Galijane koji spominje magistre Ivana i Garibertusa.

U Saloni se od druge pol. V. do poč. VII. st. rade isključivo epigrafski sarkofazi ili oni »salonitanskoga« tipa s jednostavnim križem na pročelju. Ukras je reduciran na križ, na bočnim stranama su ovce (sarkofag iz Kaštel Lukšića, fragment sarkofaga iz Škripa na Braču). U drugoj pol. VI. i na poč. VII. st. izdvajaju se radovi bračkih klesarskih radionica čiji se ikonografski program svodi na znak križa u mnogim inačicama; križ jednakih krakova upisan u krugu (crux coronata), latinski križ proširenih krajeva i dr. Umjesto u vijenac križ može biti upisan u arkadu, što će postati kanonski motiv srednjovj. sarkofaga. Jednostavno oblikovani sarkofazi s tabulom ansatom pronađeni su na južnom dijelu hrv. obale (Slano). Na zadarskim sarkofazima druge pol. VIII. st. još je uvijek vidljivo ranokršć. naslijeđe; ispod luka na stupićima je križ s palmetama. Druga inačica je središnja arkada s križem bočno ukrašena rozetama. U ranu fazu predromaničke skulpture VIII. st. ubraja se sarkofag koji na prednjoj strani ima lukove na stupićima ukrašene dvoprutim uzlovima ili tordiranim užetom. Na četvrtome sarkofagu iz X. st. nađenom u Zadru prednja strana je raščlanjena s pet lukova na stupićima; ispod ugaonih lukova je križ, a pod središnjom pet lukom orao raširenih krila.

Ikonografski su razrađeniji sarkofazi u Trogiru, osobiti i po dvostrešnim poklopcima s reljefnim izduženim križevima. Splitski sarkofazi iz druge pol. VIII. i poč. IX. st. imaju specifičan ukras na prednjoj strani na kojemu se ponavlja motiv ukriženih ljljani. Na sarkofagu priora Petra ranokršć. ukrasu s križem u krugu dodani su bočno ukriženi ljljani. Sarkofag nadbiskupa Ivana iz prve pol. X. st. ukrašen je nizom arkada ispunjenih križevima, arhit. elementi i križevi ukrašeni su troprutim pletetom, dok je u polju središnjega luka nadgrobni natpis.

Posebnu skupinu čine srednjovj. sarkofazi s natpisom na prednjoj strani. Među najvažnije ubraja se natpis kraljice Jelene iz 976, nađen u crkvi Sv. Stjepana na Otoku u Solinu, sarkofag nepoznatoga pokojnika iz trijema crkve Sv. Marije u Trogiru, splitskoga nadbiskupa Martina iz X. st., nadbiskupa Lovre iz druge pol. XI. st. U samostanu Sv. Petra u Selu u svojoj zavjetnoj crkvi pokopan je krajem XI. st. splitski dostojanstvenik Petar Crni; ranokršć. sarkofagu otučen su ukrasi i dodan epitaf.

Izvan dalm. gradova gotovo i nema srednjovj. sarkofaga; u ponovnoj su upotrebi stariji sarkofazi na područjima s klesarskom tradicijom; tako se u Biskupiji—Crkvi kraj Knina i Crkvi kraj Galovca upotrebljavaju za sanduke monumentalni rim. arhitravi; za knežev grob iz IX. st. u nartekso crkve u Biskupiji upotrijebljen je fragment s hipokampima (po ant. vjerovanju spasitelji duša).

Sarkofazi se dalje izrađuju tijekom romanike, postaju bogatiji u gotici (Bonino iz Milana) a najraskošniji su iz XV. st. (J. Dalmatinac) i kasniji.

LIT.: B. Gabrićević, Sarkofag nadbiskupa Ivana pronađen u podrumima Dioklecijanove palače, VJAH, 1960. — H. Gabelmann, Die Werkstattgruppen der oberitalienischen Sarkophage, Bonn 1973. — N. Cambi, Die stadtrömischen Sarkophage in Dalmatien, Archäologischer Anzeiger, 1977. — A. Šonje, Starokršćanski sarkofazi u Istri, Rad JAZU, 1978, 381. — I. Fisković, Ranokršćanski sarkofazi s otoka Brača, VJAH, 1981. — Ž. Rapanić, Dva splitska ranosrednjovjekovna sarkofaga, Arheološki radovi i rasprave, VII—VIII, Zagreb 1982. — N. Cambi, Il reimpiego dei sarcofagi romani in Dalmazia, Marburger Winckelmannprogramm, 1983. — Isti, Die Rekonstruktion des attischen Jagdsarkophag, Budapest—Salona, ibid., 1984. — B. Fučić, Sarkofag iz Bola, Peristil, 1986, 29. — Isti, Antički sarkofazi na istočnoj obali Jadrana, Split 1988. — Ž. Ujčić, Ranosrednjovjekovni kameni spomenici iz južne Istre, SHP, 1990, 20.

SARTORI (Szartori), Anton, srebrnar (? — Varaždin, 12. IV. 1749). Krajem 30-ih god. XVIII. st. ima radionicu u Varaždinu. Očuvana su njegova dva srebrna pozlaćena kaleža iz 1748. koje je izradio za kapelu Sv. Florijana u Varaždinu (jedan se sada nalazi u župnoj crkvi Sv. Nikole u Varaždinu).

LIT.: I. Lentić, Varaždinski zlatari i pojasari, Zagreb 1981.

SARTORI, Josip, slikar (? — Varaždin, 28. III. 1779); podrijetlom iz Mađarske. Oko 1767. djeluje u Zagrebu, a 1771. postaje građaninom Varaždina. U varaždinskoj kapeli Sv. Fabijana i Sebastijana na zidu i svodu svetišta izvodi 1777. iluzionistički slikani oltar (na zidu su likovi Sv. Fabijana i Sv. Jeronima, grbovi donatora, u gornjoj zoni Sv. Tri kralja, dok je na svodu, iznad iluzionističke balustrade, prikaz Sv. Trojstva).

LIT.: I. Lentić-Kugli, Varaždinski slikar 18. stoljeća Jesephus Sartori, Vijesti MK, 1969, 1. — Isti, Prilozi za istraživanje varaždinskih »pictora« u 18. stoljeću, ibid., 1969, 3. — Isti, Grada za proučavanje varaždinskih »pictora« u 18. stoljeću (II. dio), ibid., 1977, 4. — Horvat—Matejčić—Priatelj, Barok.

SARVAŠ, selo 1 od Osijeka. Na brežuljku uz staro korito Drave (tzv. Vlastelinski brijeg) otkriveno je prapov. naselje. Kulturni sloj debeo više od 86 m pokazuje tragove života iz neolitika (starčevačka i sopsotska kultura), eneolitika (badenska, kostolačka i vučedolska kultura) i bronzanoga doba (kultura Belegiš). U mlade je željezno doba naselje bilo utvrđeno jarkom i palisadama. Ima nalaza i iz rim. i slav. razdoblja. Starčevačkoj kulturi pripadaju zemuničke nastambe i keramičko posude urešeno složenim linearnim motivima, slikanim crnom ili bijelom bojom na crvenoj podlozi.